

ZO‘RAVONLIKDAN HOLI MAKTAB - XAVFSIZ VA SOG‘LOM TA‘LIM MUHITINI SHAKLLANTIRISH OMILI

Raximova Rayhona Bekmurotovna

Surxondaryo viloyati, Sariosiyo tumani

45-sonli umumiy o‘rta ta‘lim maktabi psixologi

Annotatsiya: Ushbu maqolada ta‘lim muassasalarida zo‘ravonliksiz, xavfsiz va sog‘lom psixologik muhitni shakllantirish masalalari yoritilgan. “Zo‘ravonlikdan holi maktab” konsepsiyasining mazmun-mohiyati, uning o‘quvchilar shaxsini har tomonlama rivojlantirishdagi ahamiyati, zo‘ravonlikning oldini olishda pedagoglar, psixologlar va ota-onalarning hamkorlikdagi faoliyati tahlil qilingan. Shuningdek, maktablarda zo‘ravonlikka qarshi profilaktik ishlarni samarali tashkil etish bo‘yicha amaliy tavsiyalar berilgan.

Kalit so‘zlar: zo‘ravonlikdan holi maktab, xavfsiz ta‘lim muhiti, psixologik muhit, bullying, profilaktika, tarbiya.

KIRISH

Bolalar — jamiyatning eng himoyaga muhtoj qatlami hisoblanadi. Ularga nisbatan har qanday zo‘ravonlik inson huquqlarining qo‘pol ravishda buzilishi bo‘lib, bolaning jismoniy, ruhiy va ijtimoiy rivojlanishiga jiddiy salbiy ta‘sir ko‘rsatadi. Shu sababli bolalarni zo‘ravonlikdan himoya qilish har bir ota-ona, ta‘lim muassasasi va jamiyatning umumiy burchidir.

Bolalar zo‘ravonligining turlari:

Bolalarga nisbatan zo‘ravonlik bir necha shakllarda namoyon bo‘lishi mumkin:

Jismoniy zo‘ravonlik — bolaga tan jarohati yetkazish, qo‘pol munosabatda bo‘lish.

Ruhiy (psixologik) zo‘ravonlik — haqoratlash, qo‘rqitish, kamsitish orqali bolaning qadr-qimmatiga putur yetkazish.

Beparvolik (e‘tiborsizlik) — bolaning asosiy ehtiyojlarini (ovqat, ta‘lim, tibbiy yordam) qondirmaslik.

Kiberzo‘ravonlik — internet va ijtimoiy tarmoqlar orqali tahqirlash yoki qo‘rqitish.

Zo‘ravonlikning oqibatlari

Bolalikda zo‘ravonlikka duch kelgan bolalarda:

o‘qishga qiziqish pasayishi,

o‘ziga ishonch yo‘qolishi,

xavotir va qo‘rquv hissining kuchayishi,

jamiyatga moslashishda qiyinchiliklar

kabi salbiy holatlar kuzatilishi mumkin.

Zo‘ravonlikka qarshi kurashish chora-tadbirlari

Bolalarni zo‘ravonlikdan himoya qilish uchun quyidagi choralar muhim ahamiyatga ega:

Oilada sog‘lom muhit yaratish

Ota-onalar bola bilan muloqotda mehr, sabr va tushunishni ustuvor qilishi lozim.

Ta‘lim muassasalarida profilaktika ishlari

Maktab va bog‘chalarda bolalar huquqlari, o‘zaro hurmat va xavfsizlik mavzularida suhbatlar o‘tkazish.

Huquqiy himoya mexanizmlarini kuchaytirish

Bolalar huquqlarini himoya qiluvchi qonunlarni samarali qo‘llash va zo‘ravonlik holatlariga nisbatan qat‘iy choralar ko‘rish.

Axborot va ma‘rifat ishlari

Jamiyatda bolalar zo‘ravonligi haqida xabardorlikni oshirish, ommaviy axborot vositalari orqali targ‘ibot ishlarini olib borish.

Bolalarni o‘z huquqlarini bilishga o‘rgatish

Bolalarga “yo‘q” deyish, yordam so‘rash va ishonchli kattalarga murojaat qilishni o‘rgatish muhim.

Bolalarga nisbatan zo‘ravonlikka qarshi kurash — faqat bir tashkilot yoki shaxsning emas, balki butun jamiyatning umumiy mas‘uliyatidir. Faqat birgalikdagi harakatlar orqaligina bolalar uchun xavfsiz, sog‘lom va baxtli muhit yaratish mumkin.

Bugungi kunda ta‘lim sifatini oshirish bilan bir qatorda, o‘quvchilar uchun xavfsiz, do‘stona va zo‘ravonliksiz muhit yaratish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Maktabda sodir bo‘ladigan jismoniy, ruhiy yoki ijtimoiy zo‘ravonlik holatlari o‘quvchilarning psixologik holatiga, o‘zlashtirish darajasiga va jamiyatga moslashuviga salbiy ta‘sir ko‘rsatadi. Shu bois “Zo‘ravonlikdan holi maktab” tushunchasi zamonaviy ta‘lim tizimining muhim yo‘nalishlaridan biriga aylandi.

Zo‘ravonlikdan holi maktab tushunchasi:

Zo‘ravonlikdan holi maktab — bu o‘quvchilar, pedagoglar va ota-onalar o‘rtasida o‘zaro hurmat, ishonch va hamkorlikka asoslangan, har qanday zo‘ravonlik ko‘rinishlariga murosasiz munosabatda bo‘ladigan ta‘lim muhitidir.

Bunday maktabda:

o‘quvchilarning huquqlari himoya qilinadi;

kamsitish, tahqirlash va bullying holatlariga yo‘l qo‘yilmaydi;

har bir bola o‘zini xavfsiz va qadrlangan holda his qiladi.

Maktab muhitida zo‘ravonlikning oldini olish omillari

Zo‘ravonlikning oldini olishda quyidagi omillar muhim ahamiyatga ega:

Profilaktik tarbiyaviy ishlar – sinf soatlari, treninglar, davra suhbatlari orqali o‘quvchilarda bag‘rikenglik va empatiya tuyg‘ularini rivojlantirish;

Psixologik xizmat faoliyati – maktab psixologi tomonidan muntazam diagnostika va maslahatlar olib borilishi;

Pedagogik yondashuv – o‘qituvchilarning har bir o‘quvchiga individual yondashuvi;

Ota-onalar bilan hamkorlik – oilada va maktabda tarbiya birligini ta’minlash.

Zo‘ravonliksiz muhitning ahamiyati

Zo‘ravonlikdan holi maktab muhitida ta’lim olayotgan o‘quvchilar:

o‘z fikrini erkin bildirishga o‘rganadi;

ijtimoiy faol va mas’uliyatli shaxs sifatida shakllanadi;

ruhiy barqarorlik va o‘ziga bo‘lgan ishonchni rivojlantiradi.

Bu esa o‘quvchilarning nafaqat bilim darajasiga, balki ularning kelajak hayotdagi muvaffaqiyatiga ham ijobiy ta’sir ko‘rsatadi.

“Zo‘ravonlikdan holi maktab”ni shakllantirish — bu bir martalik tadbir emas, balki uzluksiz va tizimli jarayondir. Ushbu jarayonda pedagoglar, psixologlar, ota-onalar va jamiyatning barcha a’zolari hamkorlikda faoliyat yuritishi zarur. Faqat shundagina maktab haqiqiy ma’noda xavfsiz, sog‘lom va tarbiyaviy maskanga aylanishi mumkin.

Zo‘ravonlikni keltirib chiqaruvchi asosiy omillar :

Oiladagi muhit: Zo‘ravonlik ko‘pincha o‘z tajribasi asosida shakllanadi. Agar bola oilada urish-janjallik, haqoratni ko‘rib o‘sgan bo‘lsa, buni odatiy deb qabul qiladi.

Maktabdagi nazorat yetishmovchiligi: O‘qituvchilar, psixologlar va ma’muriyatning befarqligi. Yoshga xos impulsivlik: Ayniqsa o‘smirlik davrida o‘zini isbotlash istagi bilan kuch ishlatishga moyillik kuchayadi. Ijtimoiy tarmoqlardagi tajovuzkor kontentlar: Bolalar ko‘rganini takrorlaydi. Psixologik yordamning sustligi: Muammoni erta bosqichda aniqlash va aralashuv yo‘q.

1. Psixologik yondashuv: oldini olish choralari

a) Maktab psixologi faoliyati: Har o‘quv yili boshida va davomida psixodiagnostik testlar o‘tkazilishi; Doimiy treninglar, suhbatlar, konfliktologiya mashg‘ulotlari; “Ishonch qutisi” orqali maxfiy muammolarni aniqlash; Muammoli o‘quvchilar bilan individual reja asosida ishlash; Ota-onalar bilan muntazam psixoedukativ treninglar.

b) O‘qituvchilarga metodik yordam: Har bir o‘quvchining ruhiy holatini tahlil qilish; Og‘zaki zo‘ravonlik (masxara, kamsitish) bo‘lmasligiga alohida e’tibor; Sinfda “do‘stona muhit”ni shakllantirish bo‘yicha amaliy mashg‘ulotlar.

c) Ota-onalar bilan ishlash: Zo‘ravonlik nima ekanligini chuqur tushuntirish; Farzandni faqat jazolamasdan, eshitishni o‘rganish; Har bir salbiy harakat ortida ehtimoliy ichki muammolar yotganini anglash.

d) O'quvchilar bilan ishlash: Empatiya, o'zini boshqalar o'rniga qo'yish ko'nikmasini shakllantirish; Kiberbulling haqida ogohlikni oshirish; Konfliktlarni og'zaki yo'l bilan hal qilish usullarini o'rgatish.

XULOSA

Ta'lim muassasasida bolaga bo'lgan munosabat nafaqat bilim darajasiga, balki uning ruhiy salomatligiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Maktabda zo'ravonlikka qarshi tizimli ishlar tashkil etilsa, har bir bola o'zini erkin, qadrlangan va himoyalangan his qiladi. Bu esa jamiyatda sog'lom va barqaror shaxslar yetishib chiqishiga asos bo'ladi. Maktab – faqat bilim o'chog'i emas, balki mehr, hurmat va adolat tamoyillari amalda bo'ladigan muhit bo'lishi kerak.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. O'zbekiston Respublikasi "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni, 2020.
2. Bolalarni zo'ravonlikdan himoya qilish bo'yicha xalqaro UNICEF tavsiyalari, 2023.
3. T.Usmonova. "Ta'lim muassasalarida psixologik xavfsizlik asoslari", Toshkent, 2021.
4. G'.Yunusova. "Maktab psixologiyasi va zamonaviy yondashuvlar", 2022.
5. "Zo'ravonlikka qarshi kurashishda oilaviy tarbiyaning roli", Respublika ilmiyamaliy anjumani materiallari, 2023.
6. ZIYO.NET